

УДК 364.64-043.86

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.23>**Світлана ЧЕРНЕТА**

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-9939-7591**Scopus Author ID:** 57845990800**Web of Science Researcher ID:** ACL-9908-2022**Олександр БІЛОУС**

аспірант кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0009-0003-4445-715X

Бібліографічний опис статті: Чернета, С., Білоус, О. (2025). Теоретичні засади дослідження домашнього насильства в сім'ях ветеранів війни. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 179–186, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.23>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'ЯХ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Метою статті є теоретичне обґрунтування підходів до дослідження проблеми домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни та визначення концептуальних засад аналізу цього явища. Основний акцент зроблено на комплексному розгляді психологічних, соціально-економічних та правових чинників, що впливають на виникнення і розвиток насильства у родинах ветеранів війни. Методологія дослідження базується на міждисциплінарному підході, який поєднує соціологічний, психологічний і правовий аналіз. Використано методи теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу наукових джерел, контент-аналізу законодавчих актів та міжнародних документів. Застосування структурно-системного підходу дало можливість виокремити ключові чинники ризику домашнього насильства у сім'ях ветеранів, серед яких посттравматичний стресовий розлад, проблеми адаптації до мирного життя та доступ до зброї. Наукова новизна роботи полягає у запропонованому системному огляді теоретичних підходів до вивчення домашнього насильства з урахуванням бойового досвіду та його наслідків. Обґрунтовано необхідність адаптації класичних моделей насильства (соціокультурної, психологічної, циклічної) до специфіки військової травми. Запропоновано концептуальні засади, що поєднують правові механізми захисту постраждалих із соціально-психологічними програмами підтримки ветеранів і членів їхніх родин. Зроблені висновки свідчать, що домашнє насильство у сім'ях ветеранів війни є комплексним феноменом, який формується на перетині індивідуальних психотравм, соціально-економічних проблем та культурних чинників. Подолання цієї проблеми можливе лише за умов поєднання психологічної допомоги (лікування ПТСР, навчання навичкам управління емоціями), соціальної підтримки (реабілітація, консультування родин, інтеграція у громаду) та правових заходів (невідворотність покарання, розвиток кризових служб). Подальші дослідження варто зосередити на емпіричному аналізі поширеності насильства у ветеранських сім'ях України, вивченні гендерних аспектів проблеми та вивченні міжнародного досвіду профілактики.

Ключові слова: домашнє насильство, ветеран війни, посттравматичний стресовий розлад, сім'я, психологічна підтримка, правове регулювання.

Svitlana CHERNETA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Work and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-9939-7591**Scopus Author ID:** 57845990800**Web of Science Researcher ID:** ACL-9908-2022

Oleksandr BILOUS*Postgraduate Student at the Department of Social Work and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025***ORCID:** 0009-0003-4445-715X

To cite this article: Cherneta, S., Bilous, O. (2025). Teoretychni zasady doslidzhennia domashnoho nasylstva v sim'iakh veteraniv viiny [Theoretical foundations for studying domestic violence in families of war veterans]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 179–186, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.23>

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR STUDYING DOMESTIC VIOLENCE IN FAMILIES OF WAR VETERANS

The article aims to provide a theoretical justification of approaches to studying the problem of domestic violence in the families of war veterans and to outline the conceptual foundations for analysing this phenomenon. The focus is placed on a comprehensive examination of psychological, socio-economic, and legal factors that influence the occurrence and dynamics of violence in veteran families. The methodology is based on an interdisciplinary approach combining sociological, psychological, and legal analysis. Methods of theoretical generalization, comparative analysis of scholarly sources, content analysis of Ukrainian legislation and international documents were applied. A structural-system approach made it possible to identify key risk factors of domestic violence in veterans' families, including post-traumatic stress disorder (PTSD), difficulties in reintegration into civilian life, and access to firearms. The scientific novelty lies in the systematic review of theoretical approaches to domestic violence that considers the military context and its consequences. The study substantiates the need to adapt classical models of violence (socio-cultural, psychological, cyclical) to the specifics of combat trauma. A conceptual framework is proposed that combines legal protection mechanisms for victims with social and psychological support programs for veterans and their families. The conclusions demonstrate that domestic violence in veteran families is a multidimensional phenomenon shaped by individual trauma, socio-economic challenges, and cultural factors. Addressing this issue requires the integration of psychological interventions (PTSD treatment, anger management training), social support (rehabilitation, family counselling, community reintegration), and legal measures (inevitability of punishment, development of crisis services). Further research should focus on empirical analysis of the prevalence of violence in Ukrainian veteran families, gender aspects of the issue, and the adoption of effective international prevention practices.

Key words: domestic violence, war veteran, post-traumatic stress disorder, family, psychological support, legal regulation.

Актуальність проблеми. Домашнє насильство є однією з найсерйозніших соціальних проблем сучасного суспільства і особливо загострюється в умовах збройних конфліктів. Російська агресія, що триває з 2014 р., суттєво вплинула на психічне здоров'я воїнів та їхніх родин. Військові, які повертаються із зони бойових дій, часто відчують труднощі з адаптацією до мирного життя: порушення психоемоційного стану, невирішені внутрішні конфлікти та відсутність достатньої психологічної підтримки можуть призвести до підвищення агресивності, що негативно позначається на близьких (Літвінова, Кулакевич, 2025). Актуальність проблеми підкреслено і статистикою: за даними Міністерства внутрішніх справ України, з початку 2024 р. рівень зареєстрованого домашнього насильства зріс на 14%, причому близько 60% випадків зауважено серед військовослужбовців та ветеранів (Укрінформ, 2024). Такі показники узгоджуються із соціологічними дослідженнями: наприклад, опитування ОБСЄ у 2019 р. пока-

зало, що у сім'ях ветеранів АТО/ООС випадки фізичного та сексуального насильства трапляються майже вдвічі частіше, ніж в інших родинах (Шевченко, 2020).

Варто зазначити, що домашнє насильство у родинах військових не є абсолютно новим явищем і не завжди безпосередньо обумовлене впливом війни – у деяких сім'ях проблемні стосунки й насильство могли існувати й до військової служби чоловіка чи жінки (Форпост, 2024). Проте саме екстремальний досвід війни та пов'язані з ним психологічні травми часто виступають каталізатором, який погіршує сімейну ситуацію і проявляє приховані конфлікти. Історичний досвід різних країн показує, що після завершення воєнних дій рівень насильства в сім'ях ветеранів може зростати, якщо суспільство та держава не забезпечують належної реінтеграції та підтримки ветеранів. Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого розуміння специфіки домашнього насильства в контексті військової

травми і розробки теоретично обґрунтованих підходів до його попередження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема домашнього насильства в родинах військових досліджувалась у численних працях українських і закордонних авторів. Останніми роками з'являються праці, присвячені саме насильству в сім'ях учасників бойових дій. Зокрема, у працях Глушука А. О., Кандибала А. С., Оданельчука Н. С. досліджено посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) як наслідок війни серед військовослужбовців та цивільних осіб. Автори здійснили теоретичний аналіз причин і проявів ПТСР у цих груп, визначили спільні та відмінні риси розвитку розладу, акцентували на його симптомах і труднощах соціальної адаптації, а також підкреслили важливість діагностики та психосоціальної підтримки для подолання наслідків війни (Глушук, Кандибал, Оданельчук, 2024).

Мілорадова Н. Е. та Доценко В. В. проаналізували чинники, які підвищують ризик прояву домашнього насильства під час війни (страх, соціально-економічна нестабільність, вимушене переселення, втрата безпечного оточення, зловживання алкоголем, доступ до зброї, ПТСР тощо), а також розглянули причини зменшення кількості звернень до поліції, наголосивши, що війна не усуває, а лише загострює проблему домашнього насильства (Мілорадова, Доценко, 2023).

У статті Бисаги Ю. М. досліджено правові проблеми запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану. Науковець наголошує на тому, що це явище є не лише протиправною дією, а й глибоко вкоріненим соціальним феноменом, який ускладнюється під час війни через обмежені ресурси, нестачу координації та кадрів; запропоновано комплексний підхід, що включає як антикризові заходи (кризові центри, «гарячі лінії»), так і довгострокові правові та соціальні рішення, зокрема використання онлайн-платформ для термінових приписів та спеціальні механізми підтримки для ВПО (Бисага, 2024).

Мазур О. В., Ткаченко І. В. та Чепурна В. О. визначили сутність ПТСР, його клінічні та психологічні прояви, виділили категорії ризику (військові, діти, жінки, люди літнього віку), проаналізували фактори, що ускладнюють або полегшують перебіг розладу, а також розгля-

нули підходи до реабілітації й психопрофілактики у військових та цивільних, наголосивши на масовому характері цієї проблеми в українському суспільстві (Мазур, Ткаченко, Чепурна, 2023). Зважаючи на різнобічність і міждисциплінарність підходів, виділення останніх публікацій показує, що дослідження проблеми домашнього насильства в родинах військових є актуальним та багатоплановим.

Мета дослідження. Метою статті є систематичний аналіз засад і підходів до вивчення домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни задля поглиблення теоретичного розуміння цього явища та формування концептуальних основ для подальших наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Домашнє насильство в сім'ях ветеранів війни постає як складне міждисциплінарне явище, у якому поєднуються психологічні, соціальні, правові та культурні аспекти. Його аналіз вимагає урахування класичних теорій сімейного насильства (зокрема соціально-психологічного, соціокультурного та циклічного підходів), а також специфіки, обумовленої бойовим досвідом і наслідками військової травми. У цьому контексті важливим є не лише виявлення окремих проявів насильства, але й дослідження структурних умов його виникнення: посттравматичних розладів, економічної нестабільності, дезадаптації до мирного життя, трансформації сімейних ролей та дефіциту соціальної підтримки. Таким чином, теоретичний аналіз основного матеріалу спрямований на розкриття причинно-наслідкових зв'язків, які формують ризики насильства у ветеранських родинах, та на пошук концептуальних підходів до його запобігання.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство визначається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насиль-

ство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (Закон України, 2017). В таблиці 1 подано основні форми домашнього насильства згідно із законодавством України.

Усі ці форми можуть проявлятися як окремо, так і в різних комбінаціях. В контексті сімей ветеранів війни важливо врахувати, що психологічне насильство (погрози, агресивні висловлювання, приниження) часто передують або супроводжує фізичним інцидентам. Дослідники відзначають, що серед чинників ризику зростання домашнього насильства в умовах війни особливу роль відіграють легкий доступ до зброї та наявність у ветеранів бойового досвіду. У поєднанні з посттравматичними розладами це може підсилювати відчуття небезпеки у членів родини, оскільки погрози чи агресивні дії набувають додаткової сили через воєнні навички та можливість використання зброї (Мілорадова, Доценко, 2023). Тому саме це відрізняє ветеранські родини від інших, адже звичні форми конфлікту тут можуть мати значно небезпечніший характер і сприйматися жертвами як реальна загроза життю.

Теоретичний аналіз дозволяє виділити комплекс причинно-наслідкових зв'язків, характерних для сімей ветеранів війни. На основі узагальнення літератури та емпіричних даних можна визначити ключові чинники, що підвищують ризик домашнього насильства серед ветеранів війни. Вони представлені у таблиці 2.

Як зазначено у таблиці 2, ризик домашнього насильства у сім'ях ветеранів формується під впливом комплексу чинників – від індивідуальних (психологічна травматизація, ПТСР, зловживання алкоголем) до соціально-структурних (фінансові труднощі, зміна сімейних ролей, міжпоколінні конфлікти). Окреме місце займає вплив військового досвіду та доступу до зброї, що не лише збільшує ймовірність агресивних дій, а й підсилює психологічний тиск на членів родини. Таким чином, домашнє насильство у сім'ях ветеранів війни має багатофакторну природу і потребує комплексного підходу до аналізу та профілактики.

Нормативно-правові та соціально-психологічні засади протидії домашньому насильству в Україні формуються на основі сучасної законодавчої бази та практичних механізмів

Таблиця 1

**Основні форми домашнього насильства згідно із Законом України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»**

Форми домашнього насильства	Зміст
Фізичне насильство	форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.
Сексуальне насильство	форма домашнього насильства, що включає будь-які дії сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.
Психологічне насильство	форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші дії, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.
Економічне насильство	форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Примітка: сформовано на основі Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (Закон України, 2017)

Таблиця 2

Ключові чинники, що підвищують ризик домашнього насильства серед ветеранів війни

Чинник	Характеристика	Приклади проявів
Психологічна травматизація та ПТСР	Симптоми: нав'язливі спогади, кошмари, тривожність, гнів, емоційне оніміння. ПТСР підвищує ймовірність агресивної поведінки.	Спалахи гніву через побутові конфлікти, відсторонення від родини, втрата емоційної близькості.
Порушення адаптації та стрес від переходу до цивільного життя	Труднощі працевлаштування, фінансові негаразди, зміна ролей у сім'ї.	Конфлікти через авторитет у родині, проблеми у спілкуванні, агресивна манера реагування.
Зловживання алкоголем та деструктивні копінг-стратегії	Алкоголь знижує самоконтроль, провокує агресію. Інші стратегії: азартні ігри, ризикована поведінка.	Побутові сварки у стані алкогольного сп'яніння, фінансові втрати, конфлікти з дітьми.
Полегшений доступ до зброї та культ сили	Володіння зброєю, військові навички й установки. Військова культура – агресія як прийнятна форма поведінки.	Використання зброї як інструменту тиску, авторитарність, жорсткість у спілкуванні.
Соціально-економічні та сімейні чинники	Фінансові проблеми, інвалідність ветерана, міжпоколінні конфлікти.	Сварки через гроші, перенавантаження членів сім'ї доглядом, надмірний контроль або емоційна відстороненість ветерана.

Примітка: сформовано на основі (Мілорадова, Доценко, 2023; Marshall, Panuzio, Taft, 2005; Monson, Taft, Fredman, 2009; Омелянович, Чабан, Хаустова, 2023; Williston, Taft, VanHaasteren, 2015; Перцева, Огоренко, 2021).

її реалізації. Ключовим нормативним актом є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначив понятійний апарат, суб'єктів взаємодії, механізми запобігання та реагування на випадки насильства, а також закріпив права потерпілих (Закон України, 2017). Додатковим важливим елементом є запровадження статті 126-1 Кримінального кодексу України, що встановлює кримінальну відповідальність за систематичне фізичне, психологічне чи економічне насильство в сім'ї (Кримінальний кодекс України, 2001). В практичній площині створено спеціальні мобільні групи реагування поліції, які здійснюють виїзди на виклики, складають протоколи та виносять термінові заборонні приписи, а також забезпечено функціонування цілодобової гарячої лінії 15-47, яка дозволяє постраждалим повідомляти про випадки насильства та отримувати первинну консультаційну допомогу (Урядовий контактний центр, 2025). У низці регіонів формується мережа кризових кімнат і притулків для жертв насильства, що надає можливість тимчасового захисту та психологічної підтримки. Водночас специфіка сімей ветеранів війни зумовлює необхідність адаптації загальних механізмів протидії до особливих потреб цієї групи. Зокрема, важливо, щоб працівники поліції, соціальних служб і кризових центрів володіли знаннями про при-

роду посттравматичного стресового розладу та характерні моделі поведінки ветеранів.

Як показує міжнародний досвід, ефективна протидія домашньому насильству в сім'ях військових повинна базуватися на комплексному підході, що поєднує правові заходи з втручаннями психосоціального характеру. Зокрема, у США в межах Департаменту у справах ветеранів функціонує Intimate Partner Violence Assistance Program (IPVAP), яка забезпечує підтримку не лише постраждалим, але й тим, хто вчинив насильство, включаючи ветеранів. Програма інтегрує інструменти оцінки безпеки, пакети ресурсів і терапевтичні інтервенції (U.S. Department of Veterans Affairs, 2025).

Одним із ключових компонентів IPVAP є програма Strength at Home, яка є груповою терапією, орієнтованою на ветеранів, які застосовують інтимне партнерське насильство (IPV). Це когнітивно-поведінкова модель, зосереджена на травматичному досвіді ветеранів. Емпіричні дані демонструють, що реалізація цього інтервенційного підходу сприяє зниженню рівня IPV, симптомів ПТСР та зловживання алкоголем серед ветеранів (Creech, Benzer, Bruce, Taft, 2023).

У Великій Британії, аналізуючи контекст військових родин, дослідники звертають увагу на необхідність тісної співпраці між військовими та цивільними службами соціального захисту.

Зокрема, це стосується створення спеціалізованих програм для родин військових, що поєднують правову підтримку та психосоціальну допомогу (Williamson, Matolcsi, 2019). Таким чином, світова практика демонструє ефективність стратегій, які поширюють інтервенції не лише на жертв, а й на кривдників серед ветеранів війни, враховуючи психологічний контекст їхньої поведінки.

З науково-теоретичної точки зору підхід до проблеми має бути мультидисциплінарним, цілісним та екологічно валідним. Використання лише каральних правових заходів без одночасного усунення психологічних наслідків бойового досвіду у ветеранів дає обмежені результати, тоді як ізольована психологічна допомога без належної соціальної підтримки (зайнятості, економічна стабільність, інтеграція у громаду) також не гарантує довготривалої ефективності.

Теорія екосистем У. Бронфенбреннера надає ефективний концептуальний інструментарій для аналізу домашнього насильства, оскільки вона виходить із багаторівневого впливу соціального середовища на поведінку людини. На мікрорівні це може проявлятися через сімейні взаємини, необхідність проведення сімейної терапії та просвітницьких заходів; на мезорівні – у створенні ветеранських клубів, підготовці соціальних працівників і представників правоохоронних органів; на макрорівні – у формуванні державної політики реінтеграції, удосконаленні законодавчої бази та трансформації суспільних наративів щодо ролі ветерана і моделей маскулінності. Як підкреслюють McLeroy K. R., Bibeau D., Steckler A. та Glanz K., екологічний підхід дозволяє враховувати взаємодію між індивідуальними, міжособистісними та суспільними факторами (McLeroy,

Bibeau, Steckler, Glanz, 1988). Подібні висновки підтверджують сучасні дослідження, які доводять, що лише комплексні інтервенції, орієнтовані на всі рівні соціальної екосистеми, забезпечують ефективну профілактику насильства (Stockman, Haney, Uzieblo, Littleton, Keygnaert, Lemmens, Verhofstadt, 2023).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отримані результати дають підстави стверджувати, що проблема домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни є багатовимірною та потребує мультидисциплінарного підходу. Вона повинна розглядатися не лише як кримінально-правова чи психологічна, а й як соціальна та суспільна проблема, що стосується адаптації ветеранів, зміни суспільних наративів і забезпечення соціальної підтримки.

Тому подолання домашнього насильства у родинах учасників бойових дій війни слід розглядати як складову успішної реінтеграції ветеранів у повоєнне суспільство. Наукові та практичні кроки мають ґрунтуватися на тісному поєднанні теоретичних напрацювань та прикладних програм допомоги, що дозволить забезпечити безпеку й добробут тих, хто пройшов війну, та їхніх сімей.

Подальші дослідження доцільно зосередити на розробці спеціалізованих програм профілактики та реабілітації, спрямованих на зниження ризику насильства у родинах ветеранів війни, адаптації міжнародного досвіду до українського контексту, а також на проведенні емпіричних досліджень з вивчення впливу ПТСР, економічної нестабільності та трансформації сімейних ролей на динаміку домашнього насильства. Це дозволить не лише глибше зрозуміти природу проблеми, а й створити підґрунтя для розробки ефективних політик та практик соціальної роботи в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія / Перцева Т. О., Огоренко В. В., Кожина Г. М., Зеленська К. О., Носов С. Г., Терьошина І. Ф., Гненна О. М., Мамчур О. Й., Тимофєєв Р. М., Шорніков А. В., за заг. ред. Т.О. Перцевої та В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
2. Бисага Ю. М. Домашнє насильство у військовий час: правові проблеми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 783–791. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.126> (дата звернення: 17.08.2025).
3. В Україні за телефонним номером 1547 цілодобово та безкоштовно діє Гаряча лінія з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Урядовий контактний центр. URL: <https://ukc.gov.ua/v-ukrayini-za-telefonnym-nomerom-1547/> (дата звернення: 15.08.2025).
4. В Україні цьогоріч рівень домашнього насильства зріс на 14% – Клименко. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3877231-v-ukraini-cogo-roku-riven-domasnogo-nasilstva-zris-na-14-klimenko.html> (дата звернення: 18.08.2025).

5. Ветерани, ПТСР і домашнє насильство: чому комплексний підхід є ключовим. Форпост. URL: <https://forpost-center.org/veterany-ptsr-i-domashnye-nasylstvo-chomu-kompleksnyj-pidhid-ye-klyuchovym> (дата звернення: 19.08.2025).
6. Глушук А., Кандибал А., Оданельчук Н. Посттравматичний стресовий розлад, як наслідок війни у військовослужбовців та цивільних. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. Т. 82, № 6. С. 19–25. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-82-6-19-25> (дата звернення: 15.08.2025).
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.08.2025).
8. Літвінова І. Ф., Кулакевич А. А. Домашнє насильство в сім'ях військовослужбовців. *Юридичний вісник*. 2025. № 1 (74). С. 220–225.
9. Мазур О., Ткаченко І., Чепурна В. Посттравматичний стресовий розлад в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2023. № 5(35). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5\(35\)-825-834](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5(35)-825-834) (дата звернення: 17.08.2025).
10. Мілорадова Н. Є., Доценко В. В. Особливості прояву домашнього насильства під час війни. *Габітус*. 2023. Вип. 47. С. 194–199.
11. Омелянович В., Чабан О., Хаустова О. Психічні розлади воєнного часу: монографія. Київ: Медкнига, 2023. 232 с.
12. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 15.08.2025).
13. Шевченко С. Насильство в сім'ях ветеранів. Як цю проблему вирішують в Україні? Радіо «Свобода». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nasylstvo-u-simyyah-veteraniv-ato-oos/30779823.html> (дата звернення: 18.08.2025).
14. Creech S. K., Benzer J. K., Bruce L., Taft C. T. Evaluation of the Strength at Home Group Intervention for Intimate Partner Violence in the Veterans Affairs Health System. *JAMA Network Open*. 2023. Vol. 6(3). URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36917105/> (дата звернення: 15.08.2025).
15. Intimate Partner Violence Assistance Program (IPVAP). U.S. Department of Veterans Affairs. URL: <https://socialwork.va.gov/IPV/> (дата звернення: 15.08.2025).
16. Marshall A. D., Panuzio J., Taft C. T. Intimate partner violence among military veterans and active duty servicemen. *Clinical Psychology Review*. 2005. Vol. 25(7). P. 862–876. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.05.009> (дата звернення: 14.08.2025).
17. McLeroy K. R., Bibeau D., Steckler A., Glanz K. A social ecological model for health promotion programs. *Health Education Quarterly*. 1988. Vol. 15. P. 351–377.
18. Monson C. M., Taft C. T., Fredman S. J. Military-related PTSD and intimate relationships: from description to theory-driven research and intervention development. *Clinical Psychology Review*. 2009. Vol. 29(8). P. 707–714. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.09.002> (дата звернення: 14.08.2025).
19. Stockman D., Haney L., Uzieblo K., Littleton H., Keygnaert I., Lemmens G., Verhofstadt L. An ecological approach to understanding the impact of sexual violence: a systematic meta-review. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. 1032408. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1032408> (дата звернення: 14.08.2025).
20. Williamson E., Matolcsi A. Domestic Violence and Abuse (DVA) in Military Families: Improving Signposting to Specialist Support. Bristol: Centre for Gender and Violence Research, University of Bristol, 2019. 78 с.
21. Williston S. K., Taft C. T., VanHaasteren K. O. Military veteran perpetrators of intimate partner violence: Challenges and barriers to coordinated intervention. *Aggression and Violent Behavior*. 2015. Vol. 21. P. 55–60.

REFERENCES:

1. Pertseva, T. O., Ohorenko, V. V., Kozhyna, H. M., Zelenska, K. O., Nosov, S. H., Tereshyna, I. F. et al. (2021). Aktual'ni problemy simeynoho nasylstva: monohrafiya [Current issues of domestic violence: Monograph]. Dnipro. [in Ukrainian].
2. Bysaha, Yu. M. (2024). Domashnie nasylstvo u viiskovy chas: pravovi problem [Domestic violence during war-time: Legal issues]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 783–791. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.126> (Last accessed: 17.08.2025) [in Ukrainian].
3. Uriadovyi kontaktnyi tsentr. (2025). V Ukraini za telefonnym nomerom 1547 tsilodobovo ta bezkoshtovno diie Hariacha liniia z protydii torhivli liudmy, zapobihannia ta protydii domashnomu nasylstvu, nasylstvu za oznakoiu stati ta nasylstvu stosovno ditei [In Ukraine, hotline 1547 operates 24/7 free of charge to prevent and counteract domestic violence, gender-based violence, and violence against children]. Retrieved from <https://ukc.gov.ua/v-ukrayini-za-telefonnym-nomerom-1547/> (Last accessed: 15.08.2025) [in Ukrainian].
4. Ukrinform. (2024). V Ukraini tsohorich riven domashnoho nasylstva zris na 14% – Klymenko [In Ukraine this year, the level of domestic violence increased by 14% – Klymenko]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric->

society/3877231-v-ukraini-cogo-roku-riven-domasnogo-nasilstva-zris-na-14-klimenko.html (Last accessed: 18.08.2025) [in Ukrainian].

5. Forpost. (2024). Veterany, PTSR i domashnie nasyilstvo: chomu kompleksnyi pidkhid ye kliuchovym. [Veterans, PTSD and domestic violence: Why a comprehensive approach is key]. Retrieved from <https://forpost-center.org/veterany-ptsr-i-domashnye-nasyilstvo-chomu-kompleksnyj-pidhid-ye-klyuchovym> (Last accessed: 19.08.2025) [in Ukrainian].

6. Hlushchuk, A., Kandybal, A., & Odanelchuk, N. (2024). Posttravmatychnyi stresovyi rozlad, yak naslidok viiny u viiskovosluzhbovtiv ta tsyvilnykh [Post-traumatic stress disorder as a consequence of war among military personnel and civilians]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy* – Bulletin of the National Defense University of Ukraine, 82(6), 19–25. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-82-6-19-25> (Last accessed: 15.08.2025) [in Ukrainian].

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny [Criminal Code of Ukraine] (No. 2341-III, April 5, 2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Last accessed: 14.08.2025) [in Ukrainian].

8. Lytvynova, I. F., & Kulakevych, A. A. (2025). Domestic violence in the families of military personnel. *Juridical Bulletin*, 1(74), 220–225. [in Ukrainian].

9. Mazur, O. V., Tkachenko, I. V., & Chepurna, V. O. (2023). Domashnie nasyilstvo v simiakh viiskovosluzhbovtiv [Post-traumatic stress disorder under martial law]. *Yurydychnyi visnyk* – Scientific Perspectives, 5(35), 825–834. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5\(35\)-825-834](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5(35)-825-834) (Last accessed: 17.08.2025) [in Ukrainian].

10. Miloradova, N. Ye., & Dotsenko, V. V. (2023). Osoblyvosti proyavu domashn'oho nasyil'stva pid chas viyny [Features of domestic violence during war]. *Habitus*, 47, 194–199. [in Ukrainian].

11. Omelianovych, V., Chaban, O., & Khaustova, O. (2023). Psykhichni rozlady voyennoho chasu: monohrafiya [Mental disorders of wartime: Monograph]. Kyiv: Medknyha. [in Ukrainian].

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). Pro zapobihannya ta protydyu domashn'omu nasyil'stvu [Law of Ukraine «On the prevention and counteraction of domestic violence»] (No. 2229-VIII, December 7, 2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (Last accessed: 15.08.2025) [in Ukrainian].

13. Shevchenko, S. (2020, August 12). Nasyilstvo v simiakh veteraniv. Yak tsiu problemu vyrishuiut v Ukraini? [Violence in veterans' families: How is this problem solved in Ukraine?]. *Radio «Svoboda»* – Radio Liberty. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/nasyilstvo-u-simyyah-veteraniv-ato-oos/30779823.html> (Last accessed: 18.08.2025) [in Ukrainian].

14. Creech, S. K., Benzer, J. K., Bruce, L., & Taft, C. T. (2023). Evaluation of the Strength at Home group intervention for intimate partner violence in the Veterans Affairs Health System. *JAMA Network Open*, 6(3), e232997. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.2997> (Last accessed: 15.08.2025)

15. U.S. Department of Veterans Affairs. (2025). Intimate Partner Violence Assistance Program (IPVAP). Retrieved from <https://socialwork.va.gov/IPV/> (Last accessed: 15.08.2025)

16. Marshall, A. D., Panuzio, J., & Taft, C. T. (2005). Intimate partner violence among military veterans and active duty servicemen. *Clinical Psychology Review*, 25(7), 862–876. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.05.009> (Last accessed: 14.08.2025)

17. McLeroy, K. R., Bibeau, D., Steckler, A., & Glanz, K. (1988). A social ecological model for health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15, 351–377.

18. Monson, C. M., Taft, C. T., & Fredman, S. J. (2009). Military-related PTSD and intimate relationships: From description to theory-driven research and intervention development. *Clinical Psychology Review*, 29(8), 707–714. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.09.002> (Last accessed: 14.08.2025)

19. Stockman, D., Haney, L., Uzieblo, K., Littleton, H., Keygnaert, I., Lemmens, G., & Verhofstadt, L. (2023). An ecological approach to understanding the impact of sexual violence: A systematic meta-review. *Frontiers in Psychology*, 14, 1032408. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1032408> (Last accessed: 14.08.2025)

20. Williamson, E., & Matolcsi, A. (2019). Domestic violence and abuse (DVA) in military families: Improving signposting to specialist support. Bristol: Centre for Gender and Violence Research, University of Bristol.

21. Williston, S. K., Taft, C. T., & VanHaasteren, K. O. (2015). Military veteran perpetrators of intimate partner violence: Challenges and barriers to coordinated intervention. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 55–60.

Дата надходження статті: 12.06.2025

Дата прийняття статті: 23.06.2025

Опубліковано: 08.09.2025